

HET LAND VAN HERLE

Uit SCHINVELD's verleden

De geografische ligging van dit dorp aan de Rode Beek is zodanig, dat de bebouwde kom als het ware de scheiding vormt tussen de vruchtbare lössgrond westwaarts en de lichte zandgrond oostwaarts. De overgang tussen die beide grondsoorten voltrekt zich hier om zo te zeggen plotseling met de verheffing van de bodem naar het oosten. De weinige grotere boerderijen, die Schinveld bezat, hadden hun akkers op de goede grond, die de naam droeg en nog draagt van „het gééveldj”, waarvan we de naamsverklaring maar liever schuldig blijven. De kleinere boertjes labourden ook wel op enkele kleine percelen aan die goede westkant, maar zaten toch met het gros van hun akkers aan de zandige oostzijde van 't dorp, in 't „bosjveldj”, dat zijn naam ontleende aan de Schinveldse bossen, die naar de duitse grens toe achter 't „bosjveldj” lagen.

Noordwaarts, in de richting van 't grensstadje Gangelt, waren er tot voor een halve eeuw geleden nog veel veen- en broekgronden, een haast ongerept natuurgebied. Daar broedden toen zelfs de kievit nog en ook de wulp, de grootste van onze steltlopers, die om zijn eigenaardig geluid de klanknabootsende naam van „sjerluut” had gekregen, wie weet hoeveel eeuwen geleden.

Op de Schinveldse broekgronden werden de koeien geweid van het hele dorp, oudtijds door een koeherder, later door de opgroeiende jeugd voor de gezinnen afzonderlijk. Het veeslag vertoonde helemaal het type van zijn schrale voeding.

Was er in het uitgestrekte natuurgebied rond dit dorp reeds een zekere romantiek voor de eenzame wandelaar, deze werd nog versterkt door de verhalen van de „Witte Joffer”, die rondspookte bij het oude Lammendam aan de bosrand en over „Kariba”, de heks van Lammendam. Deze sage werd voor ruim 20 jaar eens in een openluchtspel gespeeld en vele jaren daarvoor in een andere bewerking als zaalstuk opgevoerd.

We willen het historische van Lammendam hier nog kort aanroeren en putten daarbij uit publicaties van een zoon van Schinveld, de heer W. Bosch, leraar aan het Bisschoppelijk College van Sittard, zoals we ze noteerden uit de St. Eligiusbode, het Schinveldse Parochieblad.

De oorspronkelijke officiële naam voor Lammendam was Leiffartshof. De naam Leiffart is die van een adellijke familie uit Randerath bij Geilenkirchen. Leiffartshof wordt reeds genoemd in 1391. Hij schijnt

versterkt te zijn geweest met wallen en grachten, die gevoed werden door het Ruischerbeekje. De contouren der dichtgegroeide grachten zijn thans nog goed aan te wijzen en binnen deze worden er nog wel eens stenen en muurresten opgedolven. Het ven ten noorden van dit oude landgoed heet nog altijd *Leiffenderven*, in de buurt waarvan in onze dagen een moderne boerderij is gebouwd, die weer Leifferdshof heet.

De laatste adellijke eigenaar is tot 1622 geweest Jonkheer Willem van Hanxler uit Gangelt, die tot de verarmde adel behoorde en het goed verkocht aan een inwoner van Schinveld, Arnold Sturmans. Herhaaldelijk kwam het in de volgende halve eeuw weer door verkoop in andere handen, maar steeds nog onder de naam van Leiffartshof. De gebouwen zelf zijn verdwenen (verwoest?) tussen 1655 en 1679. Er wordt vermoed, dat het verwoest zou zijn door Frans krijgsvolk van Lodewijk XIV, omdat het vast staat dat deze troepen in het dorp Schinveld zelf vreselijk hebben geplunderd en bij verzet wel een derde der weerbare bevolking zou zijn vermoord. Toen in 1679 Arnold Herlens eigenaar werd van de goederen van „de” Lammendam, bestond het kasteeltje niet meer en woonde de nieuwe eigenaar in een huis te Schinveld op de Hal. In 1719 gaan de landerijen van Lammendam door verkoop over aan Peter Jans, die in de Gaatstraat woonde.

Voortuistrevend van aard waren de bewoners van Schinveld reeds rond 1685, toen op verzoek van de toenmalige bestuurders, landmeters uit het

hertogdom Gulik kwamen om alle eigendommen op te meten en in kaart te brengen. Dit landmetingsregister, dat ook de landerijen van Lammendam vermeldt, bewaarde ons de namen van vele toenmalige inwoners van Schinveld die voor een groot deel ook nu nog in Schinveld voorkomen. Ook de veldnamen van toen, die het register vermeldt, hielden prachtig stand tot in onze dagen. We noemen hier enkele typische veldnamen : de Steenakker, de Henneberg, de Moelje, 't Hagendöörke, de Waterros, de Trichterkoel, In de Maar, de Borggraaf, de Kinkewaeg, in de Munster.

Het historisch „Huis ter Halle” uit het jaar 1768, gelegen aan de vroegere Halstraat.

Het historisch „Huis Heyenhoven”, gezien vanuit het zuiden.

Het Huis Heienhoven (thans hoeve Schinvelderhuske) en het oude Huis „Ter Hallen” (aan de Halstraat) lagen langs de oudste verkeersweg door Schinveld naar Gangelt. Beide hebben hun adellijke bewoners gehad tussen 1200 en 1700; 't was landadel, in 't bezit van uitgebreide landerijen en hoeven, maar ze waren toch ook op hun tijd militaire heren. Omstreeks 1600 was „Ter Hallen” in 't bezit van Jonkheer Caspar von Olmüssen; later kocht het Godfried van Bronsfeld.

Een eigenaardig verschijnsel waren de voortdurende onenigheden tussen bewoners van Gangelt en Schinveld. Staatskundig werden Gangelt en Schinveld gescheiden toen Schinveld tot het Land van Valkenburg ging behoren en Gangelt Guliks bleef. Na 1490 schijnen er voortdurend ruzies geweest te zijn die in het grensgebied tot kloppartijen van formaat aanleiding gaven. Kritzraed zegt in zijn bekende Chroniek van Gangelt, dat ze zich na een ruzie van meer dan 100 jaar verzoenden, toen ze gezamenlijk moesten optreden tegen rovende soldatenbenden (1610, 1632 en 1642). Oorspronkelijk hadden Schinveld en Gangelt (Schinveld was tot 1579 nog kerkelijk afhankelijk van Gangelt) samen één schutterij. De enige wapendraagster van die tijd was de schutterij en het is dus wel aan te nemen, dat de Schinveldse schutterij geboren is uit de nood van die tijden, in 't begin der 17de eeuw, door afscheiding van die van Gangelt. De eigenlijke oude dorpskern van Schinveld is niet het tegenwoordige marktplein met kerk (oude naam Platz), maar dit ligt meer westelijk, waar in oude tijden een waterpoel was, gevoed door de Rode Beek bij haar vroegere loop. De naam „a gen Bies” voor die plek wordt door oude mensen nog gebruikt. Toen in latere tijd — maar ook dat is reeds ver verleden — de loop van de beek werd verlegd en die poel verdween, ontstond na demping op die plaats een grazige vlakte, die wegens haar bestemming „de Bleik” werd genoemd, tot in onze tijd toe.

We hebben aan het dorpsplein, de Platz, een behuizing gekend, waarachter zich een schuurachtig ruime stal bevond met de naam van „Kinkesjtal”. Buiten Schinveld heet een groene veldweg „de Kinkewaeg”. Beide bewaren de herinnering aan „de kinkepaerdjes”, die als lastdieren tarwe vervoerden naar Aubel. Elk van die paardjes kon zes vat tarwe

dragen. Heinde en verre werd die tarwe op boerderijen opgekocht en afgehaald door „de kinke”. Blijkbaar behoorde voorgenoemde stal bij een uitspanning, waar bij doortocht kon overnacht worden. Schinveld zelf zal niet zo veel tarwe geleverd hebben, maar de kooplui kwamen vanuit het Gulikse hier voorbij; de „Kinkewaeg” was een verlengstuk van de oude Hereweg vanaf de Groesweg in de richting van Gangelt.

De achttiende eeuw is in haar geheel geen welvarende tijd geweest voor deze streken. Schinveld heeft in de tweede helft van die eeuw een ontzettende epidemie gekend van de veepest, die de hele rundveestapel op een zestal dieren na, geheel uitroeide. Voedselgebrek voor de varkens maakte het nodig, dat hele troepen varkens zogenaamd werden geëkerd, d.w.z. gehoed onder bewaking van een „varkensjongen” in de eikebossen en op het braakliggend stoppeland van grote boerderijen. De dieren droegen een merk, om de eigenaar aan te duiden. Schinveld had in die tijd wel 20 kudden schapen, die op gemeentegronden voedsel vonden.

Van doortrekkend krijgsvolk horen wij voor 't laatst in 1793, toen oostenrijke troepen in de Goede Week door Schinveld trokken met palmtakjes op hun hoeden; ze kwamen van Maastricht en trokken dagenlang bij gedeelten te paard en te voet door 't dorp; de fransen zaten hen op de hielen.

Over de franse tijd beschikken we nog over enkele merkwaardige aantekeningen. Tot hulpburgemeester (agent municipal) werd in Schinveld aangesteld Joes Creyten, de enige ingezetene die de taal der bezettingstroepen verstond; hij had zijn frans geleerd bij de Paters Dominicanen in Sittard. In zijn omgang met de fraternité-vrienden was hij echter niet altijd even fortuinlijk. Eens raakte hij te midden van een vrolijk frans gezelschap op de Hering zijn geldbeurs kwijt. Hij declareerde echter prompt zijn verlies met de volgende officiële mededeling: „Den 28 september 1794 ben ick in den dienst quijt geraeckt of aafgenoemen worden drij franse cronen, nog niet wetende wie et mij gedaen heeft. In guldens mastrigter cours gerekent kombt 14 glds 12 st.”

Burgemeester Creyten bleef niet langer dan tot 1796 in functie.

In Schinveld was de kerk in de Franse Tijd 2½ jaar gesloten. De klokken waren weggehaald; in ieder canton bleef één klok om de franse overwinning te vieren. Schinveld behoorde tot het canton Oirsbeek. Burgemeester Dohmen weigerde hardnekkig naar Oirsbeek te gaan om daar na oproep het jaarlijks feest te gaan vieren van de herdenking der onthoofding van Lodewijk XVI.

Op 10 april 1801 teisterde Schinveld een grote brand, waarbij 31 huizen in de as werden gelegd en Hendrik Reynders in de vlammen omkwam.

Na de Franse Tijd kwam in de boerenwereld de welvaart nog evenmin. In het nabije Brunssum, dat, wat zijn welstand betreft, op één lijn kon worden gesteld met Schinveld, tekende in 1817 de pastoor in zijn „memoriaal” op, dat er in dat jaar geen enkel huwelijk was gesloten. En hij voegde daar heel geestig aan toe in klassiek latijn:

„Depauperata Cerere
languibat Venus.”

(Omdat Cerus verarmde, kwijnende Venus).

Romeinse vondsten aan de Voskuilenweg te Heerlen.

Tijdens het machinaal uitgraven van grond t.b.v. de te bouwen broodfabriek O.D.B. van de Coöp. Zuid-Limburg, op perceel M 830 (ged.) aan de Voskuilenweg te Heerlen, is men in mei-juni 1966 gestoten op een romeins brandgraf.

Het bevond zich op een diepte van ± 2 m. onder het maaiveld. Een aantal van de bijgaven werd vernietigd terwijl een ander gedeelte verzameld en door de architect, dhr. G. M. J. van den Bongard, mee naar huis genomen werd met de bedoeling te achterhalen van welke ouderdom deze voorwerpen waren.

Op 19 januari 1967 werd door dhr. C. J. W. Kochen bij de gemeentelijke oudheidkundige dienst van Heerlen melding gedaan over het vinden van archeologische zaken op bovengenoemd terrein.

Na onderhandelingen met eerder vermelde architect werden de voorwerpen op 25 januari 1967 door dhr. H. Th. J. van den Bosch, directeur Coöp. Zuid-Limburg, aan het gemeentemuseum van Heerlen overgedragen, waar ze na restauratie werden toegevoegd aan de Romeinse verzamelingen.

Het betreft een zevental voorwerpen in min of meer beschadigde toestand, die hieronder besproken zullen worden.

- 1) Het opmerkelijkste stuk is ongetwijfeld *het bronzen badpannetje*; inv. nr. 4513 (zie tekening). Het werd door de Romeinen gebruikt bij het baden om zich ermee met water te besprenkelen. Het handvat is voorzien van een opening om het op te kunnen hangen, terwijl de rand bestaat uit graveerwerk in de vorm van strepen en boogjes, die met een dof zwart zijn ingebrand (niëllo). Het is te dateren in de eerste eeuw ¹).
- 2) *Een hals- en bodemfragment van een groenachtige fles*, waarvan de vorm niet te reconstrueren is (zie tekening). Inv. nr. 4512.
- 3) *Een bodem- en wandfragment van een bruinzwart geverniste beker met zandbestrooiing*. Inv. nr. 4514.
- 4) *Een kruikfragment van witgeel baksel met sporen van roodbruine vernis*. Inv. nr. 4515.
- 5) *Een terra sigillata-kommetje van het type Dragendorff 33 met de stempel LENTISCVS* (zie tekening). Inv. nr. 4516. Het is een produkt van de pottenbakker Lentiscus die werkzaam was in Lezoux (midden-Gallië) gedurende de periode Flavisch-Hadrianus ²).

Nadere omschrijving van de stempel Lentiscus door de heer A. Ulrich, museum assistent.

„Deze pottenbakkersstempel behoort tot de minder gevonden Lezouxstukken te Heerlen. Zijn fabriikaat is na Lezoux (midden-Gallië) opnieuw ontdekt in een werkplaats van Martres de Veyre (Puy de Dome - Frankrijk). Raymond Terrisse, Sceaux (Seine) stelt in zijn publikatie over deze fabriek *) vast, dat de aldaar gedane vondsten behoren tot de tijd van 50—250 n. Chr. en dat de bloeitijd der fabriek ligt tussen de jaren 120—170 n. Chr.

Enige jaren geleden werd in de Nobelstraat te Heerlen een sigillata-fragment gevonden, dragend in spiegelschrift de naam ACAVNISSA, eveneens een pottenbakker uit Lezoux.

Wanneer men nu de twee zo uiteenlopende vindplaatsen van de twee pottenbakkers vergelijkt — de stempel Lentiscus werd gevonden aan de Voskuilenweg te Heerlen — moet men wel tot de ontdekking komen, dat het verspreidingsgebied van het Romeins verleden in Heerlen omvangrijk geweest is, ofschoon dit gebied door het moderne bewoningsbeeld moeilijk verder is uit te vorsen om hiervan een verantwoord overzicht te geven. Wij zijn thans meestal aangewezen op toevallige grondwerkzaamheden in de stad, eventueel afbraak van huizen.

Zolang echter de bodem van Coriovallum, zoals nu weer blijkt, zichtbaar spreekt, blijft er steeds hoop op belangrijke gegevens, die eenmaal gebundeld ons weer dichter brengen naar een levensbeeld van dit eertijds Romeins streekcentrum.

*) R. TERRISSE : Eine Sigillata-Töpferei in Martres de Veyre (Frankreich); in: Germania, Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Jahrgang 32, 1954.”

- 6) *Een terra sigillata-bord van het type Dragendorff 18* met een afgesleten en onleesbare stempel (zie tekening). Inv. nr. 4517.
Het is dateerbaar van 69 — einde 1e eeuw en vermoedelijk afkomstig uit Zuid-Gallië ³⁾.
- 7) *Een bord van witgeel-achtig baksel* (zie tekening). Inv. nr. 4518.
Het is vervaardigd in de periode Vespasianus - vroeg Traianus ⁴⁾.

De voorwerpen bevonden zich alle vlak bij elkaar op een afstand van \pm 12.50 m. van de Romeinse weg hieronder vermeld.

Gezien de diverse dateerbare voorwerpen kan dit brandgraf geplaatst worden tussen de jaren 70—105 n. Chr.

Op hetzelfde terrein werd door de gemeentelijke oudheidkundige dienst in januari 1967 een gedeelte van de Romeinse weg, Boulogne s/M — Bavay — Tongeren — Heerlen — Jülich — Keulen, blootgelegd.

De weg had ter plaatse een breedte van 8.40 m. en een dikte, gemeten in het hart, van 80 cm.. Hij werd opgegraven over een lengte van 45 m.. De weg volgde op dit punt precies de hoogte; daardoor hoefde men, vanwege de tonvorm ervan, geen goten erlangs aan te leggen, daar het regenwater gemakkelijk weg kon lopen.

Dit tonvormig kiezelpakket bestond uit 8 lagen. Eronder bevond zich de vaste klei. Ze waren als volgt, van beneden tot boven, samengesteld:

- 1) een laag grijs grind + zand, dikte 20 cm.
- 2) een laag geel grind, dikte 12 cm.
- 3) een laag grijs grind + zand, dikte 4 cm.
- 4) een laag geel grind, dikte 11 cm.
- 5) een laag grijs grind + zand, dikte 9 cm.
- 6) een laag geel grind, dikte 8 cm.
- 7) een laag bruin grind, dikte 4 cm.
- 8) een laag bruingrijs grind, dikte 12 cm.

De dikte is steeds gemeten in het hart van de weg.

Een overzicht van het verdere verloop ervan in het toenmalige wegennet en de in de omgeving ontdekte romeinse vondsten treft u op bijgaande kaart aan, samengesteld door de heer N. Eussen.

De meest opzienbarende vondsten hieronder zijn ongetwijfeld de askisten op terrein Simons, die in 1921 aan het daglicht kwamen, waaronder zich tal van, voor geheel Nederland, unieke, gouden, barnstenen en glazen voorwerpen van uitzonderlijk kunsthandwerk bevonden. Hierover heeft in 1930 dr. H. J. Holwerda, directeur rijksmuseum voor oudheden te Leiden, in alle toonaarden de loftrompet gestoken in de „Oudheidkundige Mededelingen” van die dienst.

JOS GIELEN

Noten:

- 1) E. C. C. CORTI : Pompeii en Herculaneum; Utrecht 1944, pl. 77.
A. MAU : Pompeji in Leben und Kunst; Leipzig 1908, fig. 228.
A. FULDA : Die Römischen Alterthümer von Düffelward;
in: Bonner Jahrbücher 49/52, 1870, blz. 80, fig. 3.
M. H. P. DEN BOESTERD : The bronze vessels;
Nijmegen 1956, blz. 14, nr. 39.
- 2) F. OSWALD : Index of potters' stamps on terra sigillata;
Margidunum 1931, blz. 161.
R. TERRISE : Eine Sigillata-Töpferei in Martres de Veyre (Frankreich);
in: Germania, Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission
des Deutschen Archäologischen Instituts; Jahrgang 32, 1954,
blz. 172, afb. 53 en blz. 174.
Sammlung Niessen, Cöln;
Cöln 1911, Band II, Pl. LXXIV nr. 11.
- 3) F. OSWALD en T. D. PRYCE : An introduction tot the study of terra
sigillata; Londen 1966, pl. XLV nr. 18.
H. VAN DE WEERD : Inleiding tot de Gallo-Romeinse archeologie der
Nederlanden; Antwerpen 1944, afb. 38 nr 21 en blz. 229.
- 4) E. GOSE : Gefässtypen der Römischen Keramik im Rheinland;
Kevelaer 1950, Taf. 17 nr. 252.
HABERY : Römisches Brandgrab aus Kretz; Jahresbericht 1937;
in: Bonner Jahrbücher 143/144, 1939, blz. 403 afb. 36, 1.
H. VAN DE WEERD : o.c., 275; afb. 53 nr. 32.
P. J. J. STUART : Gewoon aardewerk uit de Romeinse legerplaats en de
bijbehorende grafvelden te Nijmegen; Leiden 1963, pl. 23 nr. 384.
Bonner Jahrbücher 164, 1964, Jahresbericht 1962, blz. 531, afb. 23 nr. 3.

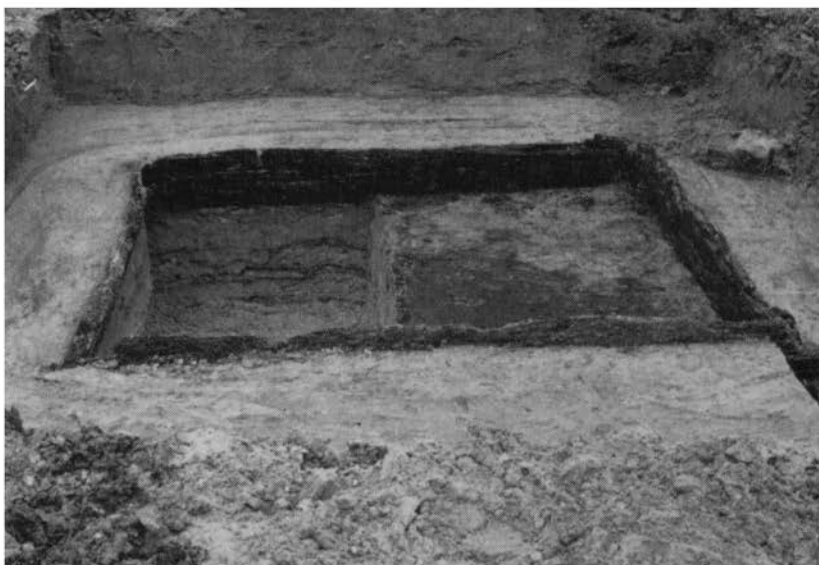
Romeinse Waterput te Heerlen ontdekt

Op 10 maart 1967 werd door de gemeentelijke oudheidkundige dienst van Heerlen, op de N.O.-hoek Geleenstraat—Geerstraat (perceel D 6621), een Romeinse waterput ontdekt.

Het betreffende terrein werd machinaal uitgediept t.b.v. de nieuwbouw van de Amro-bank.

Gedurende de periode 10 — 17 maart werd de put in zijn geheel uitgegraven, getekend en gefotografeerd. De eikehouten beschoeiing ervan werd op 17 maart verwijderd en naar het gemeentemuseum van Heerlen getransporteerd, waar zij op 4 april werd afgehaald door de rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek uit Amersfoort ter conservering.

Op 15 maart kwam Drs J. Bloemers, conservator bij voornoemde rijksdienst, in gezelschap van de heer J. Th. Daemen uit Schinveld, zich overtuigen van de echtheid van deze openbare waterput in het voormalige Coriovallum. Als kennisbron is deze vondst lokaal tot nu toe uniek in zijn soort.

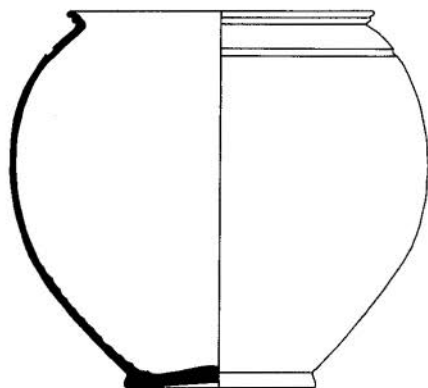
De put, waarvan u op bijgaande foto een algeheel overzicht aantreft, had een binnenwerkse afmeting van 1.95×1.95 m.. Hij was geheel beschoeid met eikehouten planken die een gemiddelde dikte en hoogte hadden van respectievelijk 6 en 21 cm. De uiteinden ervan waren voorzien van inkepingen, waardoor ze onderling een kruisverbinding vormden. Een overzicht van deze hoekconstructie treft u op bijgaande foto aan. Rondom de put werden sporen aangetroffen van de insteek, die schuin naar binnen toeliep tot aan de onderkant van de benedenste plank.

Verder was er een duidelijke verkleuring in de omringende klei waar te nemen, die ontstaan was door inwerking van het water dat in de put aanwezig was. Het hout verkeerde nog grotendeels in zeer goede staat, waaruit geconcludeerd moet worden dat de grond op deze diepte altijd zeer vochtig is geweest. Op geringe diepte eronder werd een kiezellaag aangetroffen, waarvan aanvankelijk vermoed werd dat ze kunstmatig was aangelegd ter filtratie van het water, maar die zich later op deze diepte in het gehele terrein bleek te bevinden en van natuurlijke oorsprong was. De hoogte van het maaiveld op dit punt bedroeg + 108.52 N.A.P. De onderzijde van de benedenste plank bevond zich op + 104.01 N.A.P. De diepte van de put, gemeten vanaf het maaiveld, bedroeg 4,51 m. Aangezien er geen al te groot verschil zal zijn geweest tussen het tegenwoordige maaiveld en dat in de Romeinse tijd, wat betreft dit punt, valt deze put dus onder die van het ondiepe soort. Deze hadden in de Romeinse tijd over het algemeen een vierkante vorm en waren met hout beschoeid ¹⁾. Van dezelfde constructie heeft men er verschillende teruggevonden; o.a. te Zugmantel ²⁾. Er zijn ook een aantal putten gevonden die precies eender waren samengesteld, doch waar zich in een van de hoeken aan de binnenkant op geringe afstand van boven tot beneden houten plankjes bevonden, die als ladder gefungeerd hebben ³⁾. Bij putten met houten beschoeiing was het nadeel dat het hout slechte invloed uitoefende op de smaak van het water, waardoor dit op de duur ondrinkbaar werd. Hierdoor was men genoodzaakt vaak nieuwe putten te graven. De oude werden dan opgevuld met allerlei afval en vuil dat men kwijt wilde. Daarnaast moet men er op letten dat vóór de inname van een belegerd kamp de putten zoveel mogelijk met opzet werden vervuld en voor de vijand onbruikbaar gemaakt, dikwijls door er mest of kadavers van dieren in te gooien ⁴⁾.

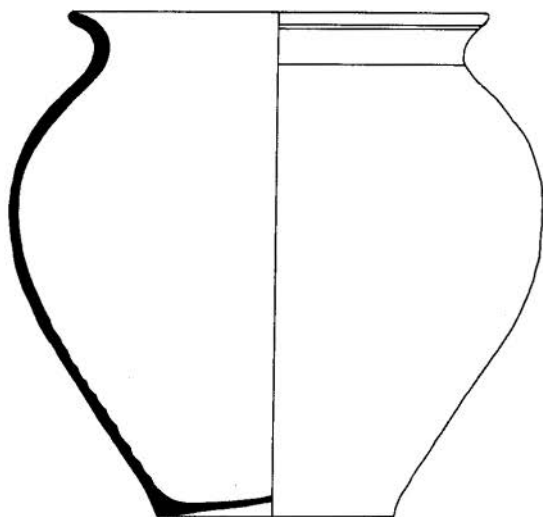

In het benedenste gedeelte van de put werden een aantal min of meer fragmentarische potten en scherven aangetroffen, die hieronder opgesomd worden.

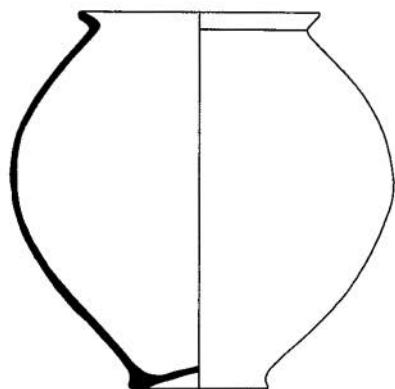
- 1) Gladwandig bekertje met geprofileerde rand, grijsbruin gevernist. Datering: \pm midden 1e eeuw ⁵⁾. Inv. nr. 4734 (zie tekening).
- 2) Bruingrijs geverniste beker met zandbestrooiing en geprofileerde rand. Datering: midden — eind 1e eeuw ⁶⁾. Inv. nr. 4735 (zie tekening).
- 3) Ruw wandige kookpot met naar buiten omgeslagen rand, blauw tot donker-grijs gesmoord. Datering: midden — eind 1e eeuw ⁷⁾. Inv. nr. 4736 (zie tekening).
- 4) Terra nigra-beker met geprofileerde rand. Datering: \pm midden 1e eeuw ⁸⁾. Inv. nr. 4737 (zie tekening).

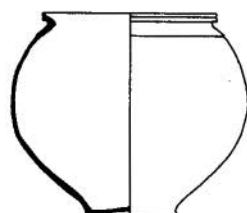
nr. 4735.

nr. 4736.

nr. 4737.

nr. 4734.

1 2 3 4 5 cm.

De overige aardewerkfragmenten zijn te incompleet om er een preciese datering voor te geven, maar ze zijn vermoedelijk alle afkomstig uit het midden — eind 1e eeuw.

- 5) Terra nigra-beker waarvan de rand ontbreekt. Inv. nr. 4738.
- 6) Fragment van een ruwwandige wrijfschaal met horizontale rand. Inv. nr. 4739.
- 7) Fragment van een ruwwandige wrijfschaal met horizontale rand. Inv. nr. 4740.
- 8) Randfragment van een gladwandige beker van witachtig baksel. Inv. nr. 4741.
- 9) Fragment van een terra nigra-schaal met een diameter van 26 cm. Inv. nr. 4742.
- 10) Wandfragment van een terra nigra-beker. Inv. nr. 4743.
- 11) Randfragment van een terra nigra-beker. Inv. nr. 4744.

Verder bevond zich tussen de aardewerkfragmenten nog een gebogen houten voorwerp met een ijzeren pen erdoor. Inv. nr. 4745.

Aan de hand van dit aardewerkmateriaal blijkt dat de put reeds aangelegd moet zijn in de 1e eeuw n. Chr.

Al deze voorwerpen werden na restauratie en conservering toegevoegd aan de afdeling Romeinse verzamelingen van het Gemeentemuseum van Heerlen.

JOS GIELEN

Noten:

- 1) R. DE MAYER : De Romeinsche villa's in België; Antwerpen enz. 1937, blz. 190.
- 2) Saalburg Jahrbuch 1911, blz. 55 afb. 14.
- 3) Saalburg Jahrbuch 1912, blz. 9 afb. 6.
- 4) Saalburg Jahrbuch 1934, blz. 37—38.
- 5) P. J. J. STUART : Gewoon aardewerk uit de Romeinse legerplaats en de bijbehorende grafvelden te Nijmegen; Leiden 1963, blz. 20—21.
- 6) P. J. J. STUART : o.c., 20—21.
- 7) E. GOSE : Gefässtypen der Römischen Keramik im Rheinland; Kevelaer 1950, Taf. 53 nr. 533.
H. BRUNSTING : Het grafveld onder Hees bij Nijmegen; Amsterdam 1937, pl. 7 nr. 1a.
- 8) J. H. HOLWERDA : De Belgische waar in Nijmegen; z. pl. 1941, pl. X nr. 468.

Karel de Stoute in Heerlen

In „De Maasgouw”, afl. 2 van 1967 heeft de heer A. Schrijnemakers de tochten besproken van Karel de Stoute door het tegenwoordige nederlands limburgs gedeelte van zijn toenmalige gebiedsdelen (kolommen 51—56). Volgens de door mij in 1948 geraadpleegde en gebezigde bron passeerde onze landsheer in 1473 Heerlen, hetgeen de heer A. Schr. aan de hand van andere kennisbronnen nu weerlegt.

Toch schijnt Karel de Stoute anno 1475 Heerlen te zijn gepasseerd en er te hebben overnacht. Volgens H. vander Linden in zijn „Itinéraires de Charles, duc de Bourgogne, Marguerite d'York et Marie de Bourgogne (1467—1477)”, anno 1936 te Brussel uitgegeven, soupeerde Karel de Stoute te Heerlen des avonds op 4 juli van genoemd jaar, overnachtte er en dineerde te Heerlen op 5 juli, waarna hij naar Maastricht vertrok (blz. 67 en 68).

De studie van de heer H. vander Linden is een uitgave van de Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique.

Overigens moeten in mijn chroniek van de vesting Herle zoals gepubliceerd in dit tijdschrift anno 1954, blz. 29—32 en waarnaar de heer A. Schr. verwijst, correcties en aanvullingen worden aangebracht. Na ruim 12 jaar voortgezette bronnenstudie is dat ook begrijpelijk.

L. v. H.

Romeins aardewerk :

DE STEMPEL CONCOR

Productie-systeem in de Argonnen (N.O. Franrijk)

Uit de 4e eeuw is van Lavoye een merkwaardige radstempel bekend die vaak verschillend wordt uitgelegd en daarom eens nader bekeken mag worden.

Volgens ontdekkingen gedaan te Trier zou CONCOR de afkorting zijn van een pottenbakker CONCORDIUS geheten die in de eerste helft der IVe eeuw gewerkt heeft. In verband met de kristelijke symbolen voorkomend op andere latere radjes, meende men aan het woord CONCOR een andere uitleg te moeten geven en wel CONCORDIA; dat zou betekenen kristelijke karitas.

Een derde lezing werd gegeven door de archeoloog C. Jullian die na de ontdekking van een scherf met in een der vakjes de naam CONCOR schreef:

„Ik ben overtuigd, dat we hier met vaatwerk van min of meer godsdienstig gebruik te doen hebben en dat men CONCOR slechts als CONCORDIA lezen kan. Dat is zonder enige twijfel vaatwerk geweest bestemd voor

familiefeesten of broederschappen, min of meer gelijkwaardig aan het „feliciter” ten tijde der producten uit vormshotels gemaakt. Bovendien is er vaatwerk met radstroken waarop men het chrisme kan zien en andere christelijke symbolen”.¹⁾

Chenet vergelijkt het teken met opschriften van munten uit die tijd zoals b.v. CONCORDIA MILITUM, waarbij een beroep wordt gedaan op de eendracht, of eenvoudiger misschien op de goede verstandhouding, buiten elk religieus idee om, tussen leden van een *associatie* of *gilde van pottenbakkers*. In deze betekenis zou het woord misschien tegenwoordig door vakvereniging kunnen vertaald worden.²⁾

Nu wij hier spreken over een mogelijke associatie van pottenbakkers mogen wij tevens onderzoeken onder welke sociale omstandigheden deze Argonse pottenbakkers op het einde der IVe eeuw gewerkt hebben.

Grenier heeft dienaangaande zijn persoonlijke opvatting gegeven en geschreven „Over de arbeidsgebruiken der gallo-romeinse pottenbakkers”.³⁾

Hij neemt niet aan dat deze Gallo-Romeinen evenals de Toscaners van Arezzo als slaaf werkzaam waren; hij beschouwt hen als onafhankelijke eenvoudige ambachtslieden, maar welgesteld en besluit: „De vitaliteit der keramische industrie in Gallië, de verveelvuldiging van haar fabrieken, de overvloed van haar ateliers lijken niet beter te kunnen verklaard worden dan door de vrijheid van haar handwerkslieden. Het schijnt ons zelfs toe, dat deze vrijheid, erfenis van een lange inheemse traditie, haar kracht uitmaakte, waardoor het mogelijk was, dat de gallo-romeinse terra sigillata zo vlug wist te zegevieren over de producten van het italisches slavenwerk.”

Verder merkte de schrijver op, dat hun verschillende groepen een en dezelfde instelling moesten vormen, omdat men er overal dezelfde stempels en siermotieven terugvond. Hier was, volgens dezelfde schrijver, een soort van *coöperatieve productie*, van industrieel syndicaat, dat ook haar vertegenwoordigers had, belast met de verkoop van alle vazen der geassocieerden, die vervolgens de winst onderling verdeelden, in verhouding tot hun geleverde productie.

Deze mening is reeds tot uiting gekomen wat betreft de pottenbakkers der IIe en IIIe eeuw, maar geldt tevens voor de IVe eeuw, alleen met dit verschil, dat in de IVe eeuw de naamstempel op de vazen verdwijnt, waardoor als vanzelf een soort van anonieme vennootschap moest ontstaan, die misschien een voorbode was van de toekomstige coöperaties.

Het is mogelijk ook, dat de producenten onder invloed van het christendom, zoals blijkt uit hun zo veelzeggende graffitiën, meer er toe overgingen in gemeenschappelijke werkplaatsen en vooral ovens te werken, zoals in Argonnen duidelijk bewezen is.

A. ULRICH

Noten:

1) CHENET : „La Céramique Gallo-Romaine d'Argonne du IV siècle”, p. 121.

2) CHENET : o.c. p. 121.

3) CHENET : o.c. p. 122.

CHRONIEK

AANWINSTEN

bij de Gemeentelijke Oudheidkundige Dienst Heerlen.

A) Het Archief:

De heer J. J. Jongen te Schaesberg schonk op 7 januari j.l. 2 archiefstukken. Ze dateren uit de jaren 1795 en 1797—'98 en behandelen de inventarisatie van het bezit van paarden, wagens en karren te Heerlen alsmede een lijst van Heerlenaren, die in aanmerking kwamen voor de betaling van de Patentbelasting.

B) Het Museum:

Door aankoop werden de gemeentelijke oudheidkundige verzamelingen uitgebreid met een 130-tal romeins-Heerlense munten, afkomstig van wijlen J. Leufkens. Na zijn overlijden in 1964 wist het museum uit diens nalatenschap beslag te leggen op een ruim 500-nummers tellende collectie met uitzondering van zijn muntenbezit. Het waardevolle van deze muntenverwerving is, dat hun vindplaats samenvalt met het Heerlense „Römer-Viertel” in de stad.

Chronologisch bestaat de recente aanwinst uit:

8 muntstukken van keizer Augustus (27 v. Chr. — 14 n. Chr.); 1 van Tiberius (14—37); 2 van Claudius (41—54); 1 van Vitellius (69); 3 van Vespasianus (69—79); 1 van Titus (79—81); 1 van Nerva (96—98); 1 van Traianus (98—117); 1 van Hadrianus (117—138); 5 van Antoninus Pius (138—161); 4 van Marcus Aurelius (161—180); 4 van Commodus (180—192); 4 van Septimius Severus (193—211); 4 van Caracalla (211—217); 2 van Elagabalus (218—222); 6 van Severus Alexander (222—235); 1 van Maximinus (235—238); 5 van Gordianus III (238—244); 2 van Philippus I (244—249); 1 van Valerianus I (253—260); 5 van Gallienus (253—268); 1 van Posthumus (259—268); 2 van Claudius II (268—270); 1 van Victorinus (268—270); 1 van Tetricus I (270—273); 1 van Aurelianus (270—275); 2 van Diocletianus (284—305); 2 van Maximianus Herculus (286—305); 1 van Constantius Chlorus (305—306); 1 van Licinius (307—324); 11 van Constantinus I (308—337); 2 van Crispus (317—326); 2 van Licinius II (317—326); 6 van Constantinus II (337—340); 1 van Constans (337—350); 7 van Constantius II (337—361); 1 van Magnentius (350—353); 1 van Julianus II (360—363); 5 van Valens (364—378); 2 van Gratianus (367—383); 1 van Theodosius I (379—395); 16 niet nader te determineren munten, t.w. 2 uit de 2e eeuw; 4 uit de 3e eeuw; 7 uit de 4e eeuw en 3 geheel onleesbaar; tenslotte 1 munt uit Parthia van Gotarzes I (50—40 v. Chr.).

C) Historisch Topografische Verzameling:

- a) Mej. J. M. L. Schweitzer, eertijds te Heerlen, schonk op 2 januari 1967 een viertal foto's van oud-Heerlen t.b.v. de historisch topografische collectie. De afbeeldingen stellen voor: een gezicht op de nog niet vergrootte St. Pancratiuskerk, genomen vanuit het noordwesten; het voormalig hotel Cloot, Emmastraat — hoek Bongerd; het huis Wilhelminaplein 24, gezien vanaf de Bongerd en tenslotte de binnenplaats van het huis Wilhelminaplein 24 (huis Preusser). De foto's dateren alle van vóór 1900.
- b) Mevrouw S. Hymans-Later te Bilthoven schonk een prentbriefkaart, voorstellende een afbeelding van kasteel Terworm en de ruïne van kasteel Eyckholt, anno 1901.

D) Genealogische collectie:

Op 16 februari j.l. schonk de heer J. C. Oberjé te Enschede een 5 blz. tellend getypt overzicht met kleurenafbeelding van het familiewapen van de familie Oberjé. Uit de gegevens blijkt, dat deze familie uit Zuidfrankrijk stamt en via de Zaanstreek in Limburg terecht gekomen is. De samensteller van deze genealogie werd op hoeve Beersdal te Heerlen geboren. Zijn ouders waren resp. afkomstig van Voerendaal en Heerlen en woonden achtereenvolgens op de hoeve „A genne Bek” en de hoeve „Beersdal” te Heerlen. Naast bezittingen in Brunssum hebben ook de hoeven „de Peerboom” en „In Gen Drek” te Voerendaal tot hun bezittingen behoord.

Het overzicht, dat overigens geen aanspraak op volledigheid maakt, begint in 1772 en loopt in rechte lijn door tot op de dag van heden.

OUDHEIDKUNDIGE VONDSTEN :

A) Romeinse vondsten in de Promenade II :

In het trottoir aan de noordzijde van de Promenade II werden op 31 januari 1967 bij het leggen van een waterleidingsbuis op een diepte van ± 30 cm. onder het maaiveld een drietal romeinse voorwerpen gevonden:

- 1) een handvat van een amfoor met de inscriptie VII, waarmee de inhoudsmaat van een wijn- of olie-amfoor werd aangegeven (7 metreten = ± 25 liter);
- 2) een fragment van een witgele platte dakpan (tegula);
- 3) een terra sigillata-wandfragment van een versierde kom, type Dragen-dorff 37, afkomstig uit La Madeleine; datering 100—130¹).

Nadere beschrijving van het versieringsmotief van dit terra sigillata-fragment door de heer A. Ulrich, museumassistent :

„*Sigillata uit La Madeleine met spiraaldecor.*”

Spiraalvormige armbanden zijn een sieraad dat in de romeinse wereld opgang maakte en ook thans nog leven zij bij de juweliërs voort als tijdloze pronkstukken, misschien nooit aan mode gebonden. De elegante vorm is veelal fascinerend en het is begrijpelijk dat een spiraalvormig versiersel ook haar toepassing vond op het gebied van het aardewerk, zoals b.v. op het terra sigillata.

Het te Heerlen gevonden sigillatafragment uit La Madeleine, gelegen in de gemeente St. Nicolas du Pont bij Nancy / Frankrijk, geeft aan de benedenkant zulk een versieringsmotief aan in de vorm van een zoom begrensd door parelijnen.

La Madeleine ²⁾ lag geografisch midden tussen de fabrieken van de Maascentra Lavoye, Avocourt enz. en de centra uit de Elzas Heiligenberg en Ittenweiler. La Madeleine vormde als het ware een opthoud tussen „wandellende” pottenbakkers, die van het oosten naar het westen en omgekeerd trokken. Als voorbeeld zou hier genoemd kunnen worden de pottenbakker Janus uit Heiligenberg bij Straatsburg. Bij Janus vinden we motieven, die ook in La Madeleine voorkomen zoals b.v. de spiraalversiering, die ons het bewijs levert, dat de „Janusschool” ook daar heeft gewerkt. Deze pottenbakker had ook een voorkeur voor het Akanthusornament, een versiering, die in Heerlen eveneens werd teruggevonden (Inv. nr. 77).

De spiraalvormige versiering geeft derhalve aanwijzingen in de richting van Oostgallië. Het stuk bezit géén stempel zoals andere bodemfragmenten te Heerlen uit La Madeleine afkomstig en door de naam van de pottenbakker direkt thuis te brengen. Daarnaast geeft vaak ook de versiering, als zijnde gebonden aan een bepaalde streek, een afdoende oplossing bij de determinering van terra sigillata, die wel eens aanleiding geeft tot meningsverschillen.”

Noten :

- 1) E. FOLZER : Die Bilderschüsseln der Ostgallische Sigillata Manufakturen; Bonn 1913, Taf. XXV nr 66, 98 en 108.
- 2) R. FORRER : Die römischen Terrasigillata-Töpfereien von Heiligenberg-Dinsheim und Ittenweiler im Elsass; Strassburg 1911, 754.

Teneinde ons geheugen op te frissen over de oudheidkundige vondstensituatie rond Promenade II wordt hierbij een kaartje afgedrukt, samengesteld door de heer N. Eussen, aangeduid als: „Vondsten noordelijke woonsektor van Heerlen” in de romeinse tijd. De jaartallen geven de vondstendata aan. De verklarende tekst gaat eveneens hierbij.

VONDSTENLIJST NOORDELIJKE WOONSEKTOR VAN HEERLEN

(noordzijde rom. baan Boulogne—Keulen)

1860	— Valkenburgerweg	— muurresten, aardewerk.
1867	— Afrit tunnel Kloosterweg	— onderdeel noordelijk grafveld.
1877	— Geleenstraat bij bouw Raadhuis	— zandstenen Minervabeeld, bouwresten, aardewerk e.d..
1905	— Hoek Honigmanstraat/ Promenade II	— romeinse munt.
1905	— Geerstraat	— romeins brandgraf.
1911	— Uilestraat	— romeins wegtracé oost-west, aardewerk.
1916	— Valkenburgerweg	— romeins wegtracé oost-west, muurresten, aardewerk e.d..
1927/28	— Tunnel Kloosterweg	— onderdeel noordelijk grafveld.
1928/29	— Uilestraat	— romeins wegtracé oost-west.
1929	— Honigmanstraat bij bouw Rotterdamse Bank	— 2 romeinse pottenbakkersovens,
1932	— Geerstraat	— romeins brandgraf.
1932	— Kruisstraat hoek Valkenburgerweg	— romeins wegtracé oost-west, funderingen, aardewerk e.d..
1933	— Valkenburgerweg	— aardewerk e.d..
1933	— Stationsplein	— onderdeel noordelijk grafveld, o.a. askisten.
1934	— Honigmanstraat bij bouw slagerij Camps	— romeins graf.
1936	— Valkenburgerweg bij bouw Sportfondsenbad	— pottenbakkersoven, funderingsresten, aardewerk e.d..
1939	— Uilestraat bij bouw nieuw Raadhuis	— romeins wegtracé oost-west, funderingen van een gebouw, aardewerk e.d..
1946	— Geerstraat	— romeinse brandgraven, muurresten e.d..
1959	— Promenade II	— romeins aardewerk, bouwmaterialen.
1960	— Valkenburgerweg bij bouw kantoor Ons Limburg	— romeins wegtracé oost-west, aardewerk e.d..
1961	— Geerstraat, pand Dohmen (nr 46)	— romeins brandgraf.
1962	— Schinkelstraat bij bouw Rekencentrum Staatsmijnen in Limburg	— romeinse pottenbakkersoven.
1963	— Honigmanstraat	— romeinse pottenbakkersoven.
1964	— Valkenburgerweg/ Euterpelaan	— romeinse funderingen van groot ge- bouw, aardewerk e.d..
1964	— Geleenstraat vóór Raadhuis	— romeins aardewerk e.d..
1964	— Promenade II / hoek Honigmanstraat	— aardewerkfragmenten e.d. uit de ro- meinse tijd.
1965	— Uilestraat	— wegenkruispunt oost-west / noord- zuid, aardewerk.
1966	— Geleenstraat	— wegtracé oost-west, aardewerk.
1967	— Promenade II	— romeinse aardewerk- en dakpannen- fragmenten.

B) *Romeinse vondsten in de Uilegats.*

Op 16 en 17 maart 1967 werden tijdens grondwerkzaamheden op de percelen E 2283, 2284 en 5209 in de Uilegats te Heerlen door de Gemeentelijke oudheidkundige dienst naast een bronzen draadfibulafragment tal van aardewerkfragmenten verzameld. Hieronder bevonden zich de volgende soorten: terra sigillata van de typen Dragendorff 18/31, 33, 37, gevernist aardewerk met en zonder barbotineversiering, terra nigra, terra rubra, gladwandig, ruwwandig, wrijfschaalfragmenten met en zonder uitschenkrand en dekselfragmenten. De voorwerpen werden toegevoegd aan de afdeling Romeinse verzamelingen van het Gemeentemuseum te Heerlen.

C) *Romeinse vondst Coriovallumstraat-Ververstraat.*

Verslag werkbezoek Heerlen op 3 mei 1967.

Naar aanleiding van telefonische mededelingen van drs. L. E. M. A. van Hommerich, gemeentearchivaris der stad Heerlen, op 28 april en 2 mei 1967 werd op 3 mei 1967 een bezoek gebracht aan deze gemeente.

De melding betreft het terrein, dat gelegen is aan de westzijde van de kruising Coriovallumstraat-Ververstraat en dat kadastraal wordt aangeduid als sectie E nr. 3608. Dit terrein, eigendom van de dames Honigmann te Heerlen, doet dienst als moestuin. Volgens de heer J. Gielen, Coriovallumstraat 44, Heerlen, worden hier al sinds jaren dakpanresten gevonden. In de week voorafgaande aan de eerste melding

stootte de heer G. van Alen, die voor de heer H. Langoor een gedeelte van de moestuin bewerkt, bij het graven van een afvalkuil op een laag dakpannen. Op dit punt werd door de heer J. Gielen, medewerker van het Gemeentemuseum, op 2 mei 1967 een ca. 2×3 m. grote put gegraven, waarbij in de losse grond een groot aantal dakpanfragmenten gevonden werd. Hieronder bleek op ca. 0.50 m. onder het maaiveld een aantal rode tegulae in een rechthoek van ca. 1.30×1.95 m. gelegd te zijn. Aan de noordzijde en een gedeelte van de westzijde was het geheel afgezet met een rand van verticaal geplaatste pannen, die overlangs gehalveerd waren. In de breedte is dit vloertje door een rij van onregelmatige Kunrader stenen in tweeën gedeeld. Op beide helften waren twee cirkelvormige (diam. 0.60 — 0.65 m.) brandplekken te zien. Op de zuidelijke helft volgen de Kunrader stenen de kromming van de brandplek. De tegulae onder de brandplekken waren zwart verbrand; de aangrenzende Kunrader stenen waren rood geblakerd. De lemige grond onder de tegulae was roodbruin verkleurd. Alles wijst op intensieve brand. In dit verband vallen twee imbrexfragmenten op, die aan de binnenzijde een soort glazuur (toevallig?) dragen. Beide zijn losse vondsten.

In de zuidoosthoek en de noordoosthoek van de put zat in het profiel een 0.20 — 0.40 m. dikke laag onregelmatig gestapelde losse tegulae en imbrexfragmenten. Op geen der dakpannen werden stempels gevonden. Andere vondsten werden niet gedaan.

Bij het maken van een proefgaatje naast de tegelvloer werd op 0.75 m. onder het maaiveld een zwaar grindpakket aangetroffen. Het was onmogelijk door de laag heen te dringen. Naar het zuiden tot ca. 15 m. en naar het oosten tot aan de Ververstraat kon de laag teruggevonden worden; naar het westen en noorden werd de laag niet aangetroffen. Het is niet duidelijk of hier van een natuurlijke of een kunstmatige grindlaag sprake is.

Over het gehele perceel liggen dakpanfragmenten, ruwwandige en terra sigillatascherven verspreid. Volgens de heer van Alen liggen ca. 10 m. westelijk vier parallel lopende muren van Kunrader blokken. Deze mededeling kon niet gecontroleerd worden.

De functie van de vondst is niet duidelijk. Op grond van de talrijke tegulaefragmenten, het glazuur op de imbrices en het feit, dat in de vorige eeuw in de buurt klei gewonnen is voor baksteenproductie, is gedacht aan een pannoven. Duidelijke aanwijzingen hiervoor zijn echter niet aanwezig. Wellicht betreft het hier een stookplaats.

Omtrent de ouderdom kan bij gebrek aan te dateren materiaal niets gezegd worden.

De put is thans dichtgeworpen, waarbij alles in situ is gelaten. Het terrein zal gedurende de rest van het jaar slechts 1 à 2 steek diep voor de tuinbouw bewerkt worden, zodat van bedreiging van het object geen sprake is. Een onderzoek over een grotere oppervlakte blijft mogelijk, te meer daar aan de zuidzijde een groot braakliggend terrein van de Technische School grenst.

Drs J. H. F. BLOEMERS

VERGADERINGEN :

Op 17 februari 1967 hield onze Historische Kring onder grote belangstelling (\pm 130 personen) zijn jaarvergadering in de kleine zaal van de Heerlense Stadsschouwburg. Onder de aanwezigen bevonden zich enige Raadsleden alsmede drs. F. Gijzels, burgemeester van Heerlen vergezeld van diens echtgenote en ir. J. C. Schlösser, wethouder van Onderwijs en Culturele Zaken.

Drs. L. van Hommerich, stadsarchivaris, hield een lezing met lichtbeelden over:

„HISTORISCHE KENMERKEN IN HEERLENS PLATTEGROND”.

Ten gevolge van de aan de gang zijnde ontmanteling van de Pancratiuskerk en eventueel aan te passen saneringsplannen rondom Kerkplein en Bongerd had dit onderwerp een actuele achtergrond.

Uitgaande van de romeins-Heerlense plattegrond belichtte spreker de verlegging en de uitbouw van het fortificatie-centrum van Heerlen in de middeleeuwen en latere tijden naar de omgeving van de Pancratiuskerk.

Algemene ledenvergadering L.G. & O.G..

Tijdens de algemene Ledenvergadering van Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap op 27 mei 1967 te Maastricht werd als nieuwe voorzitter gekozen *dr. mr. J. P. D. van Banning*, burgemeester van Geleen.

SPREEKBEURTEN :

De internationale commissie voor „Standen en Landen” belegde van 24 — 27 mei 1967 haar jaarlijks congres. Tijdens deze „Journées d’Histoire du Droit”, die te Besançon gehouden werden, hield drs L. van Hommerich op 24 mei een lezing met als titel:

„La politique territoriale, militaire et financière de Philippe le Hardi dans le Limbourg transmosan (1387—1404)”.

TENTOONSTELLINGEN :

Door het bestuur van de plaatselijke V.V.V.-Heerlen werd het Gemeentelijk oudheidkundig museum verzocht medewerking te verlenen aan een door de *V.V.V.-Amsterdam* in samenwerking met de provinciale V.V.V.-Limburg te organiseren wervings- cq. stimuleringstentoonstelling tijdens de gehcuden Limburg-week (5—11 februari) in het gebouw van de V.V.V.-Amsterdam aan het Rokin.

Geëxposeerd werden de maquette van de romeinse thermen en twee typevoorbeelden van terra sigillata-schalen.

Bij gelegenheid van de opening van de „Neue Kunsthalle” te Keulen op 15 april 1967 werd in opdracht van het stadsbestuur door het Römisch-Germanische Museum aldaar 'n tentoonstelling ingericht onder het motto

„RÖMER AM RHEIN”.

Aan een groot aantal musea in Noordwesteuropa werd medewerking verzocht om de bezoeker een zo uitgebreid mogelijk beeld te geven van het toenmalig maatschappelijk en militair leven in al zijn geledingen. De uitgeleende voorwerpen werden ter plaatse door de inrichters van de expositie uitgekozen.

Als uitgangspunt voor de Heerlense deelname werd gesteld, dat de oorsprong en het voortbestaan van Coriovallum in ieder geval nauw verweven is geweest met de gebeurtenissen in de steden Keulen en Xanten, twee kopstations waarmee romeins Heerlen een rechtstreekse wegverbinding van de eerste rangorde heeft gehad.

Uit Heerlen en naaste omgeving zijn de navolgende stukken aanwezig: de maquette van de Heerlense thermen; de beeldhouwde Diana-kop uit Voerendaal; de sarcofaag uit Simpelveld; een marmeren wrijfschaal met stamper, gevonden aan het Tempsplein; een verzilverd pantserbeslag met een gehelmde Minervakop, gevonden op het thermenterrein; een statuette van een bronzen staande Apollo, gevonden langs de romeinse baan Heerlen-Aken; een glazen flacon met omhulsel van goud en émaille, afkomstig uit de askisten Simons, Voskuilenweg; de dubbeltuitige grote bronzen olielamp met vulgatafsluiter voorstellende Heracles als jongeling met de gans, gevonden langs de romeinse weg Heerlen-Aken; een grote witte pijparden offerlamp (Mithrascultus), gevonden aan de Putgraaf en een pijparden Apollobeeldje met inschrift SERVANDVS FECIT, gevonden aan de Valkenburgerweg.

De voorwerpen zijn samen met de stukken uit de andere deelnemende musea in een verband gebracht, dat een overzicht geeft van een bepaald facet van het toenmalig maatschappelijk of militair leven. De lijvige kataloog geeft van ieder stuk een gedegen beschrijving, terwijl daarnaast

een groot aantal afbeeldingen in kleur en zwart-wit dit unieke boekwerk visueel verlevendigen.

Deze fraaie en belangrijke tentoonstelling, waarvan de duur wegens de zeer grote belangstelling verlengd werd, kan nog tot 30 juli a.s. in ogenschouw worden genomen.

BEZOEKEN :

- 3 febr.: Thomas à Kempis Lyceum, Arnhem;
- 15 apr. : Toneelgroep „Expressie” Welten met een gastvereniging uit Tienen;
- 20 apr. : Nederlands Lyceum, Den Haag;
- 23 apr. : Esperantovereniging met deelnemers uit Nederland, België en Duitsland;
- 25 apr. : Corderius Lyceum, Amersfoort;
- 27 apr. : Grafische School, Amsterdam;
- 5 mei : Mathenessenschool, Rotterdam;
- 11 mei
- 12 mei : Kweekschool „Christus Magister”, Heerlen;
- 17 mei
- 22 mei : M.M.S., Kerkrade;
- 23 mei : Eyckhagen College, Schaesberg;
- 27 mei : M.M.S., Kerkrade;
- 12 juni : L.E.A.O.-school St. Andreas, Heerlen;
- 14 juni : Levensschool, Heerlen;
- 15 juni : Mijnschool, Heerlen;
- 19 juni : St. Lambertus ULO, Kerkrade.
- 19 juni
- 21 juni : Bernardinus College, Heerlen.
- 22 juni

MONUMENTEN :

Tijdens een verkenning op 10 maart 1967 werd de afbraak van het geboortehuis van burgemeester M. J. A. Pluymaekers (1867—1869), geboren te Heerlen 13 januari 1838 en overleden aldaar 2 mei 1869, geconstateerd. De hoeve genaamd „Op het Bergske” was gelegen aan de Vruschemigerweg en behoorde in eigendom toe aan de Oranje Nassau Mijnen.

ERRATUM :

Op blz. 26 van onze vorige aflevering wordt vermeldt, dat *Pieter Jozef Martin Peters* zijn onderwijzersakte behaalde in het jaar 1864. Men gelieve echter hiervoor te lezen 1884.

ADDENDIUM :

De foto's afgedrukt in aflevering 1/1967 bij het artikel: „Speurwerk naar de Walmuren, Poorten en Grachten van de historisch stedelijke kern van Heerlen” (p. 13-23) werden vervaardigd door de Fotografische afdeling van de Dienst Publieke Werken der gemeente Heerlen.

- 1 jan. De gemeente Brunssum wordt ingedeeld bij de inspectie Lager Onderwijs Heerlen.
- 2 jan. Curver N.V. te Brunssum start met de productie van plastic gebruiksartikelen.
- 3 jan. Opening van het bankgebouw van de Bankiersfirma Mees en Hope aan de Schinkelstraat te Heerlen.
- 4 jan. Oriëntatiebezoek van de leden van Gedeputeerde Staten van Limburg aan de Staatsmijnen te Heerlen, Curver N.V. te Brunssum, complexen van de voormalige Stm. Hendrik en aan de Chemische bedrijven te Geleen.
- 5 jan. Start van het „Dem-plan” te Hoensbroek. (Wijk van ± 770 woningen).
- 7 jan. Officiële opening en inzegening van de nieuwe LTS te Kerkrade.
- 7 jan. Viering van het 40-jarig bestaansfeest van het district Zuid-Limburg van de Koninklijke Ned. Biljardbond te Heerlen.
- 9 jan. De N.V. Nederlandse Overhemdenfabriek Lincoln sluit haar bedrijven te Bleyerheide en te Waubach.
- 12 jan. Te Heerlen oprichting van een Vereniging van schoolbesturen die ten doel heeft een pedagogisch centrum voor het Stadsgewest oostelijke mijnstreek in het leven te roepen.
- 16 jan. Opening van de nieuwbouw van de Heerlense HTS door minister I. A. Diepenhorst in aanwezigheid van o.m. gouverneur dr Ch. van Rooy, burgemeester drs F. Gijzels en ir C. Raedts, voorzitter van het schoolbestuur.
- 16 jan. Officiële opening van de St. Jansschool in het Schaesbergerveld te Heerlen door wethouder ir J. Schlösser.
- 18 jan. Officiële opening van het boerenleenbankgebouw te Kerkrade.

- 21 jan. Het comité ter verdediging van de werkgelegenheid organiseert een protestmars door Heerlens winkelcentrum.
- 25 jan. Tweedaags werkbezoek aan Limburg van o.m. staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid dr A. J. H. Bartels en diens adviseur prof. W. F. J. M. Krul met bezoek aan Heerlen.
- 31 jan. Officiële ingebruikstelling van de nieuwe telefooncentrale te Heerlen.
- 31 jan. De Eerste Kamer der Staten Generaal geeft met algemene stemmen haar goedkeuring aan een wetsvoorstel tot overname van de exploitatie van de Domaniale mijnmaatschappij N.V. te Kerkrade door de Staat der Nederlanden.
- 11 febr. De gemeente Heerlen heeft het beambtencasino te Treebeek en het oud beambtenpension van de O.N.-mijnen aan de Valkenburgerweg verkocht aan de Nederlandse Regering ten behoeve van de AFCENT.
- 17 febr. Officiële ingebruikname van het nieuwe politiebureau te Bocholtz.
- 25 febr. Officiële inzegening van de nieuwe jongensschool in het Hoefveld te Nieuwenhagen.
- 25 febr. De Brunssumse muziekschool heeft het initiatief genomen tot oprichting van een instituut „Vrije Uren”.
- 2 mrt. Informeel bezoek van minister P. J. S. de Jong van Defensie aan het AFCENT-hoofdkwartier te Brunssum.
- 3 mrt. Een Amerikaanse ploeg van de Columbia Broadcasting System uit New York filmde twee Eucharistie-vieringen in de St. Michaelkerk op het Eikske te Schaesberg.
- 8 mrt. Dr A. J. H. Bartels, staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid voert in het raadhuis te Heerlen besprekingen met de besturen van de vier Heerlense instellingen op het gebied van de volksgezondheid, het St. Josephziekenhuis, de R.K. Vereniging Moederschapszorg, het in voorbereiding zijnde protestants ziekenhuis en de Stichting Verpleegtehuizen.
Eveneens was het bestuur van de Lucasklinieken te Hoensbroek aanwezig. Doel van de bijeenkomst: regionale coördinatie van de volksgezondheidszorg.
- 9—12 mrt. Ned. kampioenschappen 1e klasse kader 38/2 te Waubach ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de Biljart Vereniging Waubach.
- 11 mrt. De Heerlense postduivenvereniging „De Duif” viert haar 100-jarig bestaan.
- 13 mrt. Vanaf vandaag is het AFCENT-hoofdkwartier te Brunssum operationeel geworden.
- 16—19 mrt. De Biljartvereniging „AMICITIA” organiseert in de foyer van de Heerlense Stadsschouwburg het Europees kampioenschap anker kader 71/2. Op zondag 19 maart verzorgde de N.T.S. een live-uitzending van dit gebeuren.

- 21 mrt De Nederlandse Sportpers congresseert te Heerlen i.v.m. de te houden wereldkampioenschappen wielrennen op de weg in aug.-sept. a.s.
- 22 mrt. De gemeenteraad van Simpelveld keurde het ontwerp goed van de gemeentevlag, zoals deze door de Hoge Raad van Adel te Den Haag is voorgesteld.
- 30 mrt. Installatie van het „Samenwerkingsorgaan NKV-bonden Limburg” op het hoofdkantoor van de Ned. Kath. Mijnwerkersbond te Heerlen.
- 1 april 25-Jarig bestaan van de Heerlense beroepsbrandweer.
- 4 april Tien bedrijven (nederlandse en duitse) richten de N.V. Industriebouw Kerkrade op.
- 6 april In Heerlen wordt opnieuw een brigade van de Kon. Marechaussee gedetacheerd.
- 8 april 50-Jarig bestaan St. Brigida-huishoudschool te Brunssum.
- 15 april De hoofddirectie Staatsmijnen heeft met ministeriële goedkeuring besloten de Staatsmijn Wilhelmina in 1969 uit de productie te nemen; de vetkoolontginning van de Emma-Hendrik-groep geleidelijk te beëindigen en in verband hiermee de cokesfabriek Emma te Beek einde 1968 te sluiten. (Vervroegd ontslag voor 8200 werknemers.)
- 21 april De Heerlense HTS-vereniging „Woord en Daad” viert haar zevende lustrum.
- 22 april 50-Jarig bestaan afdeling Heerlen en omstreken van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering van de Geneeskunst.
- 24 april Huldiging van het tiental van de Heerlense Kegelbond door het gemeentebestuur in verband met het behalen van het landskampioenschap.
- 25 april Oprichting van een streekkring van de Hocres (Ned. Kath. Bond van Hotel-, café- en restauranthouders en slijters) voor de Mijnstreek.
- 26 april 50-Jarig jubileum bisschoppelijke kweekschool voor jongens „Christus Magister” te Heerlen.
- 3 mei Oriëntatiebezoek van Gedeputeerde Staten van Limburg aan de Oostelijke Mijnstreek i.v.m. de herstructurering.
- 5 mei Openi'ng van de nieuwe kantoor- en bedrijfsruimte van Van Dosselaar's Loodgietersbedrijf N.V. aan de Industriestraat te Hoensbroek, door burgemeester A. Kessen.
- 5 mei Openi'ng van het nieuwe carrosseriebedrijf van Bastiaans in de Cramer te Heerlen door burgemeester drs. F. Gijzels.
- 6 mei Openi'ng van de Prot. Christelijke kleuterschool „Kleine Tobias” aan de Gallusstraat in het Aarveld te Heerlen.
- 9 mei Het Afcnt hoofdkwartier te Brunssum krijgt de naam „Hendrik van Nassau-Ouwerkerk-kamp”.

- 10 mei Tiendaagse concertreis van het Koninklijk Heerlens Mannenkoor St. Pancratius naar Amerika en Canada.
- 11 mei De regering raamt de subjectieve steun aan de particuliere mijnen t/m 1970 op 385 miljoen gulden.
- 15 mei Protestmars van een duizendtal jongeren „Provinciëntocht tegen de Duitse atoombewapening” door Brunssum en Heerlen.
- 21 mei Viering 350-jarig bestaansfeest van de Kerkraadse vereniging St. Sebastianus Schuttersbroederschap.
- 24 mei Bericht dat de jongeren van Heerlerbaan een vereniging opgericht hebben onder de naam „Kontakt '67”. Hun doel is bejaarden en zieken van dienst te zijn.

REDAKTIE.